

Tadqiqot UZ

**ЎЗБЕКИСТОН
ОЛИМЛАРИ ВА
ЁШЛАРИНИНГ
ИННОВАЦИОН
ИЛМИЙ-АМАЛИЙ
ТАДҚИҚОТЛАРИ
МАВЗУСИДАГИ КОНФЕРЕНЦИЯ
МАТЕРИАЛЛАРИ**

2021

- » Ҳуқуқий тадқиқотлар
- » Фалсафа ва ҳаёт соҳасидаги қарашлар
- » Тарих саҳифаларидаги изланишлар
- » Социология ва политологиянинг жамиятимизда тутган ўрни
- » Иқтисодиётда инновацияларнинг тутган ўрни
- » Филология фанларини ривожлантириш йўлидаги тадқиқотлар
- » Педагогика ва психология соҳаларидаги инновациялар
- » Маданият ва санъат соҳаларини ривожланиши
- » Архитектура ва дизайн йўналиши ривожланиши
- » Техника ва технология соҳасидаги инновациялар
- » Физика-математика фанлари ютуқлари
- » Биомедицина ва амалиёт соҳасидаги илмий изланишлар
- » Кимё фанлари ютуқлари
- » Биология ва экология соҳасидаги инновациялар
- » Агропроцессинг ривожланиш йўналишлари
- » Геология-минерология соҳасидаги инновациялар

**31 MART
№26**

CONFERENCES.UZ

**"ЎЗБЕКИСТОНДА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ТАДҚИҚОТЛАР"
МАВЗУСИДАГИ РЕСПУБЛИКА 26-КЎП ТАРМОҚЛИ
ИЛМИЙ МАСОФАВИЙ ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИЯ
МАТЕРИАЛЛАРИ
24 - ҚИСМ**

**МАТЕРИАЛЫ РЕСПУБЛИКАНСКОЙ
26-МЕЖДИСЦИПЛИНАРНОЙ ДИСТАНЦИОННОЙ
ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИИ НА ТЕМУ "НАУЧНО-
ПРАКТИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ"
ЧАСТЬ-24**

**MATERIALS OF THE REPUBLICAN
26-MULTIDISCIPLINARY ONLINE DISTANCE
CONFERENCE ON "SCIENTIFIC AND PRACTICAL
RESEARCH IN UZBEKISTAN"
PART-24**

ТОШКЕНТ-2021

УУК 001 (062)
КБК 72я43

"Ўзбекистонда илмий-амалий тадқиқотлар" [Тошкент; 2021]

"Ўзбекистонда илмий-амалий тадқиқотлар" мавзусидаги республика 26-кўп тармоқли илмий масофавий онлайн конференция материаллари тўплами, 31 март 2021 йил. - Тошкент: «Tadqiqot», 2021. - 12 б.

Ушбу Республика-илмий онлайн конференция 2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналишлари бўйича Ҳаракатлар стратегиясида кўзда тутилган вазифа - илмий изланиш ютуқларини амалиётга жорий этиш йўли билан фан соҳаларини ривожлантиришга бағишланган.

Ушбу Республика илмий конференцияси таълим соҳасида меҳнат қилиб келаётган профессор - ўқитувчи ва талаба-ўқувчилар томонидан тайёрланган илмий тезислар киритилган бўлиб, унда таълим тизимида илғор замонавий ютуқлар, натижалар, муаммолар, ечимини кутаётган вазифалар ва илм-фан тараққиётининг истиқболдаги режалари таҳлил қилинган конференцияси.

Масъул муҳаррир: Файзиев Шохруд Фармонович, ю.ф.д., доцент.

1. Ҳуқуқий тадқиқотлар йўналиши

Профессор в.б., ю.ф.н. Юсувалиева Рахима (Жахон иқтисодиёти ва дипломатия университети)

2. Фалсафа ва ҳаёт соҳасидаги қарашлар

Доцент Норматова Дилдора Эсоналиевна (Фарғона давлат университети)

3. Тарих саҳифаларидаги изланишлар

Исмаилов Ҳусанбой Маҳаммадқосим ўғли (Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Таълим сифатини назорат қилиш давлат инспекцияси)

4. Социология ва политологиянинг жамиятимизда тутган ўрни

Доцент Уринбоев Хошимжон Бунатович (Наманган муҳандислик-қурилиш институти)

5. Давлат бошқаруви

PhD Шакирова Шохида Юсуповна (Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги "Оила" илмий-амалий тадқиқот маркази)

6. Журналистика

Тошбоева Барнохон Одилжоновна (Андижон давлат университети)

7. Филология фанларини ривожлантириш йўлидаги тадқиқотлар

Самигова Умида Хамидуллаевна (Тошкент вилоят халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш ҳудудий маркази)

8.Адабиёт

PhD Абдумажидова Дилдора Рахматуллаевна (Тошкент Молия институти)

9.Иқтисодиётда инновацияларнинг туган ўрни

Phd Вохидова Мехри Хасанова (Тошкент давлат шарқшунослик институти)

10.Педагогика ва психология соҳаларидаги инновациялар

Турсунназарова Эльвира Тахировна (Навоий вилоят халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш ҳудудий маркази)

11.Жисмоний тарбия ва спорт

Усмонова Дилфузахон Иброхимовна (Жисмоний тарбия ва спорт университети)

12.Маданият ва санъат соҳаларини ривожлантириш

Тоштемиров Отабек Абидович (Фарғона политехника институти)

13.Архитектура ва дизайн йўналиши ривожланиши

Бобохонов Олтибой Раҳмонович (Сурхандарё вилояти техника филиали)

14.Тасвирий санъат ва дизайн

Доцент Чариев Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

15.Муסיқа ва ҳаёт

Доцент Чариев Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

16.Техника ва технология соҳасидаги инновациялар

Доцент Нормирзаев Абдуқайом Раҳимбердиевич (Наманган муҳандислик-қурилиш институти)

17.Физика-математика фанлари ютуқлари

Доцент Соҳадалиев Абдурашид Мамадалиевич (Наманган муҳандислик-технология институти)

18.Биомедицина ва амалиёт соҳасидаги илмий изланишлар

Т.ф.д., доцент Маматова Нодира Мухтаровна (Тошкент давлат стоматология институти)

19.Фармацевтика

Жалилов Фазлиддин Содиқович, фарм.ф.н., доцент, Тошкент фармацевтика институти, Дори воситаларини стандартлаштириш ва сифат менежменти кафедраси мудири

20.Ветеринария

Жалилов Фазлиддин Содиқович, фарм.ф.н., доцент, Тошкент фармацевтика институти, Дори воситаларини стандартлаштириш ва сифат менежменти кафедраси мудири

21.Кимё фанлари ютуқлари

Раҳмонова Доно Қаххоровна (Навоий вилояти табиий фанлар методисти)

22. Биология ва экология соҳасидаги инновациялар

Йўлдошев Лазиз Толибович (Бухоро давлат университети)

23. Агропроцессинг ривожланиш йўналишлари

Доцент Сувонов Боймурод Ўралович (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш мухандислари институти)

24. Геология-минерология соҳасидаги инновациялар

Phd доцент Қаҳҳоров Ўктам Абдурахимович (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш мухандислари институти)

25. География

Йўлдошев Лазиз Толибович (Бухоро давлат университети)

Тўпламга киритилган тезислардаги маълумотларнинг ҳаққонийлиги ва иқтибосларнинг тўғрилигига муаллифлар масъулдир.

© Муаллифлар жамоаси

© Tadqiqot.uz

PageMaker\Верстка\Саҳифаловчи: Шахрам Файзиев

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

**ГЕОЛОГИЯ-МИНЕРОЛОГИЯ СОҲАСИДАГИ
ИННОВАЦИЯЛАР**

**1. Махмуджонов Улуғбек Муроджон ўғли, Шамиев Уйгун Тургунович,
Ганиев Абдукарим Жабборович, Курицина Оксана Викторовна
ЕР ОСТИ КОНЛАРИДА СОҒЛОМ ВА ХАВФСИЗ МЕҲНАТ ШАРОИТИНИ
ЯРАТИШДА, ЧАНГ ВА ГАЗЛАРГА ҚАРШИ КУРАШ. 7**

ГЕОЛОГИЯ-МИНЕРОЛОГИЯ СОҲАСИДАГИ ИННОВАЦИЯЛАР

ЕР ОСТИ КОНЛАРИДА СОҒЛОМ ВА ХАВФСИЗ МЕҲНАТ ШАРОИТИНИ ЯРАТИШДА, ЧАНГ ВА ГАЗЛАРГА ҚАРШИ КУРАШ.

1. Махмуджонов Улуғбек Муроджон ўғли

Тошкент давлат техника университети
Кончилик иши ва металлургия факультети
Магистранти. Ҳарбийлаштирилган кон-кутқарув
отряд командир ёрдамчиси Телефон: (+99897) 411-04-49

2. Шамиев Уйғун Турғунович

Ҳарбийлаштирилган кон-кутқарув отряд командири

3. Ганиев Абдукарим Жабборович

Қизил-олма олтин руда кон бошлиғи

4. Курицина Оксана Викторовна

Ҳарбийлаштирилган кон-кутқарув отряди
Чанг ва газ таҳлил лаборатория мудираси

Аннотация: Ушбу мақолада, Меҳнат муҳофазасига оид қонунлар, соғлом ва хавфсиз меҳнат шароитини яратиш, ягона хавфсизлик қоидалари, ер ости конларида чанг ва газларга қарши курашиш, чанг ва газларни ишончли бостирувчи ижекторни тажриба сифатида синовдан ўтказилганлиги ҳақидаги фикирлар хусусида мулоҳазалар юритилган.

Калит сўзлар: Саноат хавфсизлиги, чанг ва газлар, хавфсизлик, касб касаллиги, Силикоз, Сунъий туман, сув ва сиқилган ҳаво аралашмаси, Ижектор, сув сифати, илмий тажриба.

Ер ости конларида чанг ва чангишга нисбатан жиддий эътибор қаратилади. Чанг, кўплаб кўнгилсизликларга олиб келиши мумкин. Кўмир конларида юзага келадиган кўмир чанги, портлаши бўйича анчагина жиддийдир. Ер остида кўмир чанги портлаши, албатта катта талофат етказиши.

Руда конларида фойдали қазилмалар портлатиш йўли билан қазиб олинади. Портлаш натижасида албатта катта миқдорда чанг кўтарилади. Руда конларида юзага келадиган чанглар портиламасада, инсон ҳаёти учун жиддий хавфдир. Руда конларида юзага келадиган чангларни инсон нафас олиши билан ўз ўпкасига тўплаб боради. Вақт ўтиши билан чанглар ўпкада йиғилиб касб касаллиги, “Силикоз”- ўпкада чанглар йиғилиб тош ҳосил бўлишига омил бўлади.

Портлаш натижасида юзага келган чанг ва газларни шу лаҳмда сўндириш, чегаравий йўл кўйиладиган зарарли чанг миқдорини саклаш, кавжойни ишга сифатли тайёрлаш ва ишчилар соғлигини зарарли омиллардан химоялаш, ишчиларга хавфсиз меҳнат шароитини яратиш мақсадида сиқилган ҳаво босими ёрдамида сувни зарраларга айлантириб пуркаб, сунъий туман ҳосил қилувчи ижектор конструкциясини ишлаб чиқдик.

Ягона хавфсизлик қоидаларига кўра, сиқилган ҳаво билан шамоллатиш тақиқланади. Шамоллатилган тақдирда ҳам, махсус ижектор орқали шамоллатишга рухсат этилади.

Ижектор сувни зарраларга айлантириб пуркаб сунъий туман ҳосил қилганда, ажралиб чиққан чанг зарралари ва сув билан бирикувчи газларга шимилади ва оғирлигини оширади. Ҳаводан оғирлашган чанг зарралари ва газлар лаҳм деворларига, ерга чўкиб ҳаво тозаланади.

Чангларни сўндириш сифати, сув зарраларининг ўлчами ва вақт бирлигига боғлиқ. Сув зарраларининг ўлчами берилётган сиқилган ҳаво босими билан бошқарилади.

Инжектор учун сув сифати

Кон лаҳмларида инжектор орқали туман ҳосил қилиш учун техник сув тавсия қилинади. Техник сув бўлмаган ҳолатда кон сувларидан фойдаланишга рухсат этилади, бироқ минерал аралашмалар ва бактериялардан тозаланган ҳолда ишлатилиши кўзда тутилган. Инжектордан фойдаланишда тозаланмаган сувдан фойдаланиш тақиқланади. Тозаланмаган сув пуркалганда минерал аралашмалар ва микроблар ҳавони ифлослайди.

Кон сувларини тозалаш ва қайта ишлаш ишларидан сўнг, сув таркибида минерал аралашмалар миқдори 50 мг/л дан ошмаслиги ва ичак таёқчалари 300 см³ сувда 1 дан ошмаслиги талаб этилади. (ГОСТ 2874-45)

1. пуркагич.
2. инжектор асоси.
3. мустваҳкамловчи қ.исм.
4. химояловчи қ.исм.

Техник тавсия

Сув босими [кг/см ²]	-	3-6
Сув сарфи [л/мин]	-	8-10
Синқилган ҳаво босими [кг/см ²]	-	4-7
Синқилган ҳаво сарфи [м ³ /мин]	-	2.5
Пуркаш кенглиги [м]	-	1-3
Пуркаш узқлиги [м]	-	10-15

Ангрен кон бошқармаси тасарруфидаги Қизил-олма олтин руда конида 2021 йилнинг 4 – март куни илмий тажриба ўтказдик. Тажрибада, портлаш натижасида юзага келадиган чанг ва газларга нисбатан инжектор конструкциясини қўллаб самарадорлик даражаси аниқланди. 1974-1980 йиллар захираларининг 1980-йил 1-июнь ҳолатига кўра, №1, 10 ва бошка руда таналарининг олдиндан ва таркибий текшируви натижалари ҳақидаги хисоботнинг 176 бетида келтирилишича, Қизил-олма конида руда таркибидаги кремнеземнинг умумий миқдори 78.0 % дан 87.97% гачалиги аниқланган.

№1 руда танаси таркибида SiO₂ миқдори 71.9% дан 89.73% гача ўйнамоқда, Al₂O₃ миқдори 1.56% дан 9.1% гача. Кремнеземнинг ўртача миқдори 83.07% , глинозема 5.38%.

№10 руда танаси таркибида SiO₂ ўртача миқдори 82.76% , Al₂O₃ эса 5.22% ташкил этади. №10б руда танаси таркибида SiO₂ ўртача миқдори 83.28% , Al₂O₃ -5.32% ташкил этади.

“Средазнипроцветмет” институти томонидан 1991 йил Қизил-олма конида олиб борилган қайта тамирлашнинг техник иқтисодий ҳисоб китобининг 19 бетида, кремникислотаси таркибига кўра руда ва аралашма турлари силикоз касаллигига чалиниш хавфи юқорилиги ҳақида қатъи таъкидланган.

Ишлаб чиқилган инжектор конструкцияси 04.03.2021 йилда Қизил-олма конининг 985 гаризонт, 1^г руда танаси, 10- ортда тажриба сифатида синовдан ўтказилди.

Ортда портлаш натижасида юзага келган чанг ва газлар миқдори:

Чанг мг-м ³	O ₂	CO	CO ₂	NO+NO ₂	Харорат С ⁰	Намлик %
60.2	18.3	0.04	0.9	0.003	22	90

Чанг мг-м ³	O ₂	CO	CO ₂	NO+NO ₂	Харорат С ⁰	Намлик %
11.6	19.0	0.02	0.5	0.002	21	91

Дастлабки намуналар олинган, инжектор конструкциясини 10 дақиқа вақт мобайнида ишлатилди ва туман тарқашини 5 дақиқа кутиб қайта намуналар олинди:

Чанг мг-м ³	O ₂	CO	CO ₂	NO+NO ₂	Харорат С ⁰	Намлик %
1.7	20.0	0.0015	0.1	0.0002	21	91

Инжектор конструкциясини яна 10 дақиқа вақт мобайнида ишлатилди ва 5 дақиқа кутиб қайта намуналар олинди:

Албатта тажриба маҳаллий вентилятор ўчиқ ҳолатда амалга оширилди.

Сунъий тарзда оширилган намлик кон ишчилари соғлиғига салбий таъсир кўрсатмаслиги сабабли, инжектор ўчирилгандан сўнг 10-15 дақиқа вақт ўтгач, ишчиларга кавжойга киришга рухсат этилади. 10-15 дақиқа вақт мобайнида дастлабки ҳарорат ва намлик тикланади.

Ўтказилган тажриба натижаларидан кўриниб турибдики, инжектор юзага келтираётган туман газлар миқдорини 20 дақиқада рухсат этилган чегаравий миқдоргача пасайтира олади. Ҳаво таркибида қолган газлар маҳаллий вентилятор орқали шамоллатиш йўли билан тозаланади. Портлаш натижасида юзага келган газларни инжектор шу лаҳимда бостириб, умумий кон ҳавоси таркибига тарқалаётган зарарли газлар миқдорини пасайтира олади деб хулоса қилиш мумкин.

Ер ости кон лаҳимлари ҳавосининг таркибидаги кислород миқдори камида 20 фоиз (ҳажм бўйича) ни ташкил этиши керак. Кон ҳавоси таркибидаги карбонат ангидрид газининг миқдори иш жойларида 0,5 фоиздан, шахтанинг умумий чиқиш оқимида эга кон лаҳимларида 0,75 фоиздан ва кон лаҳимларини кавлаш ва тиклашда 1 фоиздан ошмаслиги керак. Ер ости кон лаҳимларида метан ва водород ёнувчи газларнинг умумий миқдори ҳажми бўйича 0,5 фоиздан ошмаслиги керак.

Ишлаб турган ер ости кон лаҳимларида ҳавонинг таркибидаги захарли газлар (буғлар) миқдори куйида келтирилган йўл кўйиладиган чегаравий миқдордан ошмаслиги керак (ҳажм бўйича фоизда):

1. Кислород (O₂) зичлиги 1.11 (Р.Э.К)-20%
2. Азот (N₂) зичлиги 0.97
3. Корбонд ангидрид (CO₂) зичлиги 1.52 (Р.Э.К) 0.5%, ҳаво чиқиш 0.75%, кон лаҳимларини кавлаш ва тиклашда 1%
4. Углерод Оксиди (CO) зичлиги 0.97 (Р.Э.К) 0.0017%. Портлатиш ишларидан сўнг 0.008%
5. Сульфид (H₂ S) зичлиги 1.19 (Р.Э.К) 0.00071%
6. Олтингугурт оксиди (S O₂) зичлиги 2.22 (Р.Э.К) 0.00038%
7. Азот оксиди (NO+ NO₂) зичлиги 1.59 (Р.Э.К) 0.00026%
8. Метан (C H₄) зичлиги 0.55 (Р.Э.К) иш жойларида 0.5 %, ҳаво чиқиш 0.75%, янги лаҳимларда 1%, тайёрланаётган лаҳимларда йиғилиши 2%
9. Водород (H₂) зичлиги 0.069 (Р.Э.К) C H₄ + H₂ = 0,5%
10. Двокис азод (NO₂) зичлиги 1.59 (Р.Э.К) 0.00026 %
11. Акролеин (C₃H₄O) зичлиги 1.9 (Р.Э.К) 0.000009%
12. Формалдегин (CH₂O) зичлиги 1.04 (Р.Э.К) 0.00004%

Р.Э.К – Рухсат Этилган Коефитсент

Ўтказилган тажриба натижаларига кўра, инжектор юзага келтираётган туман, портилаш натижасида кўтарилган кўп миқдордаги чангларни сўндиришда аъло натижа кўрсата олади. Шунингдек, тозалаш ва тайёрлаш ишлари олиб борилаётган иш жойларида кремний миқдори (чанг) 2 мг/м³ дан ошмаслиги керак. Портлаш натижасида чанг миқдори 60.2 мг/м³ ни ташкил этган бўлса, инжектор 10 дақиқа ишлаши натижасида чанг миқдори 11.6 мг/м³ (81 %) гача камайди. Инжекторни яна 10 дақиқа вақт мобайнида ишлатилганда чанг миқдори 1.7 мг/м³ (97 %) гача камайиши кузатилди. Инжектор 20 дақиқа ишлаши натижасида 97 % чангни сўндиришга эришди.

Инжектордан фойдаланилмаган тақдирда, лаҳимни шамоллатиш билан кон ҳавоси таркибига чегаравий йўл кўйиладиган зарарли чанг миқдори (2 мг/м³) дан 30.1 баробар кўп бўлган чанг миқдори тарқалади. Кон ҳавоси таркибига тарқалиб учиб юрган чанглар вақт ўтиши билан кон ишчилари ўпкасида тўпланиб, Силикоз касаллигига чалинишига омил бўлиши аниқ.

Соғлом ва хавфсиз бўлмаган меҳнат шароити оқибатида нафақа ёшига етмаган, ҳали

ишлаб корхонага, жамиятга кўп фойда келтириши мумкин бўлган ишчилар меҳнат лаёқатини йўқотиши, касб касаллигига чалиниши ачинарли ҳолат.

Ўзбекистон Республикасида хавфсиз ва қулай меҳнат шароитида ишлаш юзасидан фуқороларнинг ҳуқуқлари, Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 37 моддаси билан мустаҳкамлаб қўйилган. Ушбу Конституциявий кафолатни амалда рўёбга чиқарилишига қаратилган аниқ чора тадбирлар Ўзбекистон Республикасининг Меҳнат кодексига, “Меҳнатни муҳофаза қилиш тўғрисида” ги қонун (1993 йил 6 май) да, ва бошқа бир қатор қонунлар ва қонун ости норматив ҳужжатларида белгиланган. Ўзбекистонда Меҳнат муҳофазаси учун катта молиявий маблағлар ажратилади. Соғлом ва хавфсиз меҳнат шароитида меҳнат қилиш ҳуқуқи, Ўзбекистон Республикаси фуқороларининг энг асосий меҳнат ҳуқуқларидан бири ҳисобланади.

Мулкчилик шакли ва ҳўжалик юритиш усулидан қатъий назар барча корхона, муассаса, ташкилотлар ўз ходимлари учун соғлом ва хавфсиз меҳнат шароитини яратиши, техника хавфсизлик чораларини кўриши, меҳнатни муҳофаза қилиш хизматларини ташкил этиши, бошқа ташкилий техник тадбирларни амалга ошириши шарт.

Хавфли ишлаб чиқариш объектларининг саноат хавфсизлиги соҳасидаги муносабатлар Ўзбекистон Республикаси “Хавфли ишлаб чиқариш объектларининг саноат хавфсизлиги тўғрисида” ги қонунга мувофиқ тартибга солинган. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 12 декабрь ПФ-5594-сон фармойишига мувофиқ “Саноат хавфсизлиги” Давлат кўмитаси, хавфли ишлаб чиқариш объектларида саноат хавфсизлиги соҳаларида ягона давлат сиёсатини амалга ошириш ва назорат қилиш учун жавобгар бўлган ваколатли давлат бошқаруви органи ҳисобланади.

Касб касаллигига чалиниб, ногиронлик нафақасига чиқарилган ишчиларга корхона катта миқдорда ногиронлик нафақаси тўлаб беради ва меҳнатга лаёқатли ёшда бўлган нафақахўрга нафақа тўлайди. Албатта бу ҳолатлар корхонага сезиларли даражада иқтисодий зарар еткази.

Чанг ва чангланишга қарши курашиш бўйича “Руда, норуца ва сочма ҳолдаги конларни ер ости усули билан қазиб олишда хавфсизликнинг ягона қоидалари” да қуйидаги талаблар кўзда тутилган:

- Ҳар бир фойдали қазилма конларини қазиб олиш ва ишлаб турган конлар, шахта ёки горизонтларни қайта куриш лойиҳасида, чанг билан касбий зарарли омил сифатида курашишга доир тадбирлар комплекси кўзда тутилган, махсус бўлим бўлиши керак.
- Блоклар, лавалар ва бошқа руда қазиб олиш ковжойлари лойиҳаларида сув таъминоти схемаси, чанг билан курашиш ускуналарининг жойлашиши, чанг босиш воситаларининг рўйхати ва уларнинг ишлаш вақти кўзда тутилиши шарт.
- Чангланишни олдини олиш бўйича умумий чора тадбирлар таъминланмаган холларда, янги ва қайта курилаётган шахта ва горизонтларни фойдаланишга топшириш тақиқланади.
- Барча ишлаб турган ва курилаётган шахталарда, чанг шамоллатиш тизими ва чанг билан курашиш бўйича тадбирлар режаси бўлиши шарт.
- Шахталарда ишлаб турган кон лаҳимлари ва иш жойларининг ҳавоси таркибидаги чанг миқдори, белгиланган меъёрлардан ошмаслиги лозим.
- Шахта стволлида ва стволлиди кон лаҳимларида, кон лаҳимларига юбориладиган ҳавога чанг тушишига йўл қўйилмаслиги керак.
- Шахта ва иш жойларига, таркибидаги чангнинг миқдори белгиланган чегаравий меъёрларидан 30% дан ортиқ бўлган ҳавони юборишга йўл қўйилмайди.
- Таркибидаги чанг миқдори юқори бўлган шахта ва иш жойларига юбориладиган ҳаво олдиндан тозаланиши керак.
- Барча шахталарда, махсус «Ҳаво намуналарини чангланиш бўйича таҳлил қилиш натижаларини ҳисобга олиш журнали» юритилиши керак.
- Фойдаланиш жараёнида, чанг ҳосил бўладиган барча кон ускуналари, соз ҳолатдаги чанг тутиш курилмалари билан жиҳозланган бўлиши керак.
- Ҳар бир шахтада, чанг билан курашишда, сув юборишни таъминловчи сув қувурлари бўлиши керак. Чанг билан курашиш учун, Давлат санитария-эпидемиология назорати маркази билан келишилган ҳолда, шахта сувидан фойдаланишга рухсат этилади. Бунда шахта суви, олдин механик аралашмалардан тозаланиши, бактериологик ифлосланишларни ва нейтралланишни бартараф этиш учун хлорланиши шарт.

- Портлатиш ишларини олиб боришда чанг ва газларни босиш учун махсус воситалар (туман ҳосил қилувчи қурилмалар, сув пардалари ва бошқалар) ишлатилиши керак.
- Ҳаво чангланишини чегаравий йўл қўйиладиган миқдоригача камайтиришни таъминловчи, ишончли чангни бостириш ва тутиш воситаларисиз ёки сув ишлатмасдан шпур ва қувурларни бурғилашга йўл қўйилмайди.
- Ишлаб турган ва қуриладиган шахталарда, барча чанг ҳосил бўладиган жойларда, кон ҳавосининг чангланишини қуйида келтирилган жадвалга асосан чегаравий миқдори даражасигача камайтириш бўйича тадбирлар амалга оширилиши керак.

Шахталарда барча чанг ҳосил бўладиган жойларда чегаравий йўл қўйиладиган зарарли чанг миқдори

Тоғ жинслари ва руда турлари	ЧЙҚК миқдори, мг/ м ³
Таркибида кристалл ҳолатдаги эркин SiO ₂ (кварц, кристобалит, тридимит, конденсат) нингмиқдори 70 фоиз дан ортиқ бўлган чанг	1
Таркибида 10 дан 70 фоизгача эркин SiO ₂ бўлган чанг	2
Гранит чанги	2
Таркибида 10 фоиздан ортиқ асбест бўлган асбест чанги	2
Шиша ва минерал тола чанги	3
Таркибида кристалл ҳолатдаги эркин SiO ₂ бўлган бошқа силикатлар (талък, оливин ва бошқалар) чанги	4
Хом ашё слюда чанги (20 фоизгача эркин SiO ₂ аралашмаси)	2
Слюда (флогопит, мусковит) чанги	4
Барит, апатит, фосфорит, цемент чанги (таркибидаги SiO ₂ 10 фоиздан кам)	5
Таркибида эркин ҳолатда SiO ₂ бўлмаган цемент, лой, минераллар ва уларнинг аралашмалари чанги	10
Таркибида заҳарли моддалар бўлмаган бошқа турдаги минерал ва ўсимлик чанглари	10

**"ЎЗБЕКИСТОНДА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ТАДҚИҚОТЛАР"
МАВЗУСИДАГИ РЕСПУБЛИКА 26-КЎП ТАРМОҚЛИ
ИЛМИЙ МАСОФАВИЙ ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИЯ
МАТЕРИАЛЛАРИ**

(24-қисм)

Масъул мухаррир: Файзиев Шохруд Фармонович
Мусахҳиҳ: Файзиев Фаррух Фармонович
Саҳифаловчи: Шахрам Файзиев

Эълон қилиш муддати: 31.03.2021

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000